

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Анотація. Криміналістична класифікація є складовою криміналістичної методики, яка передбачає вивчення кримінальних правопорушень певного виду та здійснення їх розподілу на групи, види (підвиди) за певними криміналістичними критеріями, що сприяє розробленню конкретизованих методичних рекомендацій щодо розслідування окремого виду кримінальних правопорушень із врахуванням їх криміналістичних ознак та особливостей. Критерієм поділу кримінальних правопорушень на групи є криміналістично значущі ознаки протиправних діянь, закономірності їх вчинення, до яких доцільно віднести спосіб вчинення кримінального правопорушення, особу злочинця та особу потерпілого, предмет кримінально-протиправного посягання, обстановку, знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення, наслідки та типові сліди протиправних дій.

Зважаючи на те, що наслідки вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля мають значну суспільну небезпеку та несуть загрозу життю і здоров'ю людини, а також значну шкоду для навколишнього середовища, тваринного і рослинного світу, пропонуємо розробити криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень проти довкілля в залежності від наслідків вчинення протиправних дій та розділити їх на такі групи: 1) кримінальні правопорушення проти довкілля, що призвели до загибелі людей; 2) кримінальні правопорушення проти довкілля, що призвели до

масового захворювання людей; 3) кримінальні правопорушення проти довкілля, що призвели до екологічного забруднення значних територій; 4) кримінальні правопорушення проти довкілля, що спричинили небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля; 5) кримінальні правопорушення проти довкілля, що спричинили масову загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу; 6) кримінальні правопорушення проти довкілля, що призвели до негативного впливу на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ; 7) кримінальні правопорушення проти довкілля, що завдали матеріальну шкоду у великому розмірі; 8) кримінальні правопорушення проти довкілля, що спричинили інші тяжкі наслідки.

Ключові слова: методика розслідування, криміналістична класифікація, критерії класифікації, кримінальні правопорушення проти довкілля.

Tatarenko S.V. Criminal classification of criminal offenses against the environment

Abstract. Forensic classification is a component of forensic methodology, which involves the study of criminal offenses of a certain type and their distribution into groups, types (subspecies) according to certain forensic criteria, which contributes to the development of specific methodological recommendations for the investigation of a particular type of criminal offenses, taking into account their forensic characteristics and features. The criterion for dividing criminal offenses into groups is the forensically significant signs of illegal acts, the patterns of their commission, which should include the method of committing the criminal offense, the identity of the criminal and the identity of the victim, the object of the criminal offense, the environment, tools and means of committing the criminal offense, consequences and typical traces of illegal actions.

Taking into account the fact that the consequences of committing criminal offenses against the environment have a significant public danger and pose a threat to human life and health, as well as significant damage to the environment, animal

and plant life, we propose to develop a forensic classification of criminal offenses against the environment depending on the consequences committing illegal actions and dividing them into the following groups: 1) criminal offenses against the environment that led to the death of people; 2) criminal offenses against the environment, which led to mass illness of people; 3) criminal offenses against the environment that led to environmental pollution of large areas; 4) criminal offenses against the environment that caused danger to life, health of people or the environment; 5) criminal offenses against the environment that caused the mass death of objects of animal or plant life; 6) criminal offenses against the environment, which led to a negative impact on human health, flora and fauna; 7) criminal offenses against the environment that caused material damage in a large amount; 8) criminal offenses against the environment that caused other serious consequences.

Key words: investigation method, forensic classification, classification criteria, criminal offenses against the environment.

Постановка проблеми. Класифікація кримінальних правопорушень здійснюється з метою їх поділу на групи та вивчення закономірностей вчинення протиправних діянь певної групи, їх характерних ознак або відмінностей. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень, зокрема кримінальних правопорушень проти довкілля є підставою для розроблення методик розслідування певних груп кримінальних правопорушень, їх детального вивчення та створення рекомендацій щодо проведення досудового розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень проти довкілля знайшла відображення у наукових дослідженнях А.Ф. Волобуєва, С.О. Книженко, О.Л. Кобилянського, А.В. Кофанова, Я.В. Кузьмічова, Р.Л. Степанюк, В.Ю. Туровця, Ж.В. Удовенка, С.В. Хільченка.

Помітний вклад у формування криміналістичної класифікації досліджуваних кримінальних правопорушень здійснено науковцями

С.О. Криженко та Д.І. Снітко. Питання криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти довкілля детально досліджене О.В. Одерієм, який розробив розгорнуту криміналістичну класифікацію злочинів проти довкілля у монографії «Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля».

Виклад основного матеріалу. Класифікація кримінальних правопорушень передбачає розподіл протиправних діянь на групи за певними критеріями. Закріплена у ст. 12 Кримінального кодексу України (далі – КК України) кримінально-правова класифікація кримінальних правопорушень здійснена за ступенем їх тяжкості та за передбаченим КК України покаранням за вчинення протиправного діяння. Так, кримінальні правопорушення поділяються на злочини та проступки, а злочини, в свою чергу, поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі. Кримінально-правова класифікація кримінальних правопорушень здійснюється науковцями і за такими критеріями як суб'єкт злочину, мотив, об'єкт і предмет злочину та ін. Крім того, класифікація кримінальних правопорушень характерна і для криміналістики, кримінології, кримінального процесу, юридичної психології.

У криміналістиці класифікація кримінальних правопорушень здійснюється з метою їх систематизації за певними критеріями, що дозволяє встановити і окреслити типові закономірності, ознаки і особливості вчинення певної групи кримінальних правопорушень. Побудова класифікацій, що мають криміналістичну природу, повністю залежить від вибору підстав, тобто ознак, які наповнені криміналістичним змістом і є найбільш сприятливими для організації розслідування. До таких ознак відносять спосіб учинення злочину, застосовані знаряддя, характер ситуації, місця, часу злочину та інші елементи криміналістичної характеристики й компоненти слідчої ситуації [6, с. 62].

На загальнотеоретичному рівні криміналістична класифікація злочинів сприяє: 1) відмежуванню криміналістичних знань про злочини від інших (кримінально-правових, кримінологічних, кримінально-процесуальних), тобто вірному визначенню предмета криміналістики; 2) виявленню тісних

взаємних зв'язків криміналістики з іншими науками кримінально-правового циклу; 3) встановленню інтегративної природи криміналістики, тобто ця класифікація ґрунтується на суміжних класифікаціях злочинів, але не дублює їх. На методичному рівні криміналістична класифікація необхідна для розробки методичних рекомендацій з їх розслідування та попередження. На основі класифікації кримінальних правопорушень виникають нові методики розслідування, удосконалюються і деталізуються наявні. При цьому велике значення має як схожість всередині одного класу (роду, виду, групи) кримінальних правопорушень, їх суттєві ознаки, так і їх відмінність з іншими класами (родами, видами, групами) протиправних діянь [1, с. 155]. Крім того, криміналістична класифікація сприяє конкретизації та деталізації криміналістичної характеристики не тільки виокремленої категорії кримінальних правопорушень, а й їх відповідних різновидів, а також зумовлює розробку рекомендацій з розслідування [4, с. 352]. Таким чином, криміналістична класифікація є складовою криміналістичної методики, яка сприяє вивченню кримінальних правопорушень певного виду та здійснення їх розподілу на групи за певними криміналістичними критеріями, що сприяє розробленню конкретизованих методичних рекомендацій щодо розслідування окремого виду (підвиду або групи) кримінальних правопорушень із врахуванням їх криміналістичних ознак та особливостей.

В.О. Гусева виокремлює такі особливості криміналістичної класифікації злочинів:

1) криміналістична класифікація злочину має наявність об'ємного і багатопланового об'єкта класифікації, це злочини, що володіють сукупністю кримінально-правових, кримінально-процесуальних, кримінологічних і криміналістичних ознак;

2) особливості об'єкта зумовлюють тісний взаємозв'язок криміналістичної класифікації злочинів із кримінально-правовою, кримінально-процесуальною та кримінологічною класифікаціями злочинів, що зумовлено інтегративною природою криміналістики;

3) класифікаційна система злочинів є динамічною, зміна законодавства, поява нових способів вчинення злочинів спричиняють зміну системи законодавства загалом;

4) специфічна мета класифікації, крім систематизації злочинів і методик їх розслідування, спрощення процесу їх пізнання, вона полягає в оптимізації розробки методик розслідування окремих видів злочинів, підвищення ефективності роботи правоохоронних органів із розслідування злочинів;

5) сферами застосування є наукова і практична, в першій проводиться розробка нових методик розслідування злочинів, вдосконалення та систематизація наявних методик, розробка рекомендацій щодо розслідування конкретних злочинних діянь;

6) практична реалізація класифікацій злочинів здійснюється слідчим шляхом адаптації розроблених методик розслідування окремих видів злочинів до розслідування конкретного злочину шляхом творчого пристосування;

7) принцип обліку практики проявляється більшою мірою, ніж в інших класифікаціях, адже класифікація злочинів зумовлена, насамперед, потребами практики;

8) належить до загальних методів пізнання, що використовується слідчим у процесі інформаційно-пошукової діяльності, а саме використовується для кваліфікації злочинів [1, с. 154-155].

Криміналістична класифікація злочинів ґрунтується на основі поєднання кримінально-правових та криміналістичних критеріїв. В основі такої класифікації злочинів за класами, групами, підгрупами, видами та різновидами мають бути перш за все кримінально-правові ознаки. Науковці А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмічов, Ж.В. Удовенко, С.В. Хільченко до видів криміналістичної класифікації відносять: 1) родова (за групами злочинів, об'єднаних однією главою КК України); 2) видова кримінально-правова класифікація злочинів, що використовується в криміналістиці як основна ознака при розробці окремих криміналістичних

методик. Слід уточнити, що можливі також інші класифікації, до яких належать класифікації: а) за способом вчинення злочину; б) за ступенем приховання, маскуванню злочину; в) за злочинним досвідом особи, яка вчинила злочин; г) за місцем їх вчинення: злочини, місце вчинення яких локалізується в просторі; злочини, місце вчинення яких не має певного територіального характеру, а пов'язане з якою-небудь організаційною структурою, системою [3, с. 240].

З даного питання доцільно зазначити думку О.В. Одерія, який говорить, що кримінально-правова класифікація злочинів передусім сприяє появі самого об'єкта (злочину), до якого надалі можливим стає додавання (приєднання) ознак криміналістичного характеру, тобто, по суті, є керівництвом, основою для формування дійсно криміналістичних класифікацій цього об'єкта, і, зрештою, – для побудови окремих методик їх розслідування [6, с. 61-62]. Також, В.Ю. Туровець дотримується точки зору, за якою при розробці криміналістичної класифікації злочинів необхідно враховувати кримінально-правові та криміналістичні критерії. Підставами криміналістичної класифікації для побудови методик розслідування можуть братися істотні ознаки об'єктів, що підлягають класифікації: дані про способи та обстановку вчинення злочинів, предмет злочинного посягання, знаряддя, мотиви, наслідки злочинної діяльності тощо [8, с. 251].

Потреби криміналістичної науки і практики зумовлюють необхідність створення відповідних криміналістичних класифікаційних систем злочинів. Маючи інші, ніж суміжні науки, цілі, криміналістика розробляє власні класифікаційні системи злочинів, ґрунтуючись при цьому на виявленні та дослідженні особливого роду закономірностей – закономірностей формування та виявлення криміналістичних рис окремих видів злочинів [6, с. 62]. Таким чином, критерієм поділу кримінальних правопорушень на групи є криміналістично значущі ознаки протиправних діянь, закономірності їх вчинення, до яких ми можемо віднести спосіб вчинення кримінального правопорушення, особу злочинця та особу потерпілого, предмет кримінально-

протиправного посягання, обстановку, знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення, наслідки та типові сліди протиправних дій.

Здійснення криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти довкілля надає можливість виокремити суттєві ознаки окремих груп досліджуваних кримінальних правопорушень. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень проти довкілля є підґрунтям для розроблення видових методик розслідування, що сприятиме проведенню дієвих процесуальних дій та досягненню мети розслідування.

В межах вивчення методики розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля науковцями розроблено класифікації вказаних кримінальних правопорушень за різними критеріями. С.О. Книженко визначає такі криміналістичні критерії класифікації екологічних злочинів як, суб'єктний склад (злочинні, організовані групи; службові, спеціально уповноважені, інші особи), способи (незаконне вилучення, забруднення, знищення, пошкодження, порушення правил екологічної безпеки), суспільно небезпечні наслідки. Перша група включає злочини, вчинені злочинними, організованими групами, окремими особами шляхом незаконного корисливого вилучення об'єктів тваринного, рослинного світу, корисних копалин. Друга група – злочини, вчинені службовими, спеціально уповноваженими, іншими особами шляхом забруднення атмосферного повітря, водних об'єктів, земель. Третя – злочини, вчинені службовими, спеціально уповноваженими, іншими особами шляхом знищення (пошкодження) лісових масивів, рибних запасів, територій, взятих під охорону держави. Четверта – злочини, вчинені службовими, спеціально уповноваженими, іншими особами шляхом порушення встановлених правил екологічної безпеки [2, с. 9].

Д.І. Снітко запропонував власну версію криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти довкілля, залежно від способу негативного впливу на навколишнє природне середовище:

1) кримінальні правопорушення, пов'язані зі знищенням (пошкодженням) об'єктів довкілля (ст. ст. 245, 252 КК України);

2) правопорушення, пов'язані зі здійсненням негативного впливу шляхом порушення встановлених правил щодо охорони чи використання об'єктів довкілля (ст. ст. 236, 238, 240, 242, 244, 247, 248, 249, 250, 251, 253 КК України);

3) кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням природними об'єктами (ст. ст. 239-1, 239-2, 240-1, 246 КК України);

4) кримінальні правопорушення, пов'язані зі здійсненням негативного впливу шляхом ухилення від дотримання встановлених правил охорони довкілля (ст. 237 КК України);

5) кримінальні правопорушення, пов'язані із забрудненням довкілля (ст. ст. 239, 241, 243 КК України);

б) кримінальні правопорушення, пов'язані з іншим здійсненням негативного впливу на природне середовище чи погіршенням його стану (ст. 254 КК України) [7, с.328-329].

А.Ф. Волобуєвим, С.О. Книженко, О.В. Одерієм, Р.Л. Степанюк розроблено криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень проти довкілля в залежності від особливостей механізму вчинення цих правопорушень та розділено їх на чотири групи:

1) злочини, що вчиняються шляхом незаконного корисливого вилучення природних об'єктів (охоплюють незаконну порубку лісу (ст. 246 КК України), незаконне полювання (ст. 248 КК України), незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК України) і порушення правил охорони надр (ст. 240 КК України);

2) злочини, що вчиняються шляхом забруднення природних об'єктів; охоплюють забруднення або псування земель (ст. 239 КК України), забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК України), порушення правил охорони вод (ст. 242 КК України) і забруднення моря (ст. 243 КК України);

3) злочини, що вчиняються шляхом знищення (пошкодження) природних об'єктів; охоплюють знищення або пошкодження лісових масивів (ст. 245 КК України), порушення правил охорони рибних запасів під час проведення вибухових робіт (ст. 250 КК України) і знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 252 КК України);

4) злочини, що вчиняються шляхом порушення встановлених правил екологічної безпеки. охоплюють порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК України), невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст. 237 КК України), приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238 КК України), порушення законодавства про континентальний шельф України (ст. 244 КК України), порушення законодавства про захист рослин (ст. 247 КК України), порушення ветеринарних правил (ст. 251 КК України), проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253 КК України) і безгосподарське використання земель (ст. 254 КК України) [5, с.184-190].

Питання криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти довкілля детально досліджене О.В. Одерієм, який розробив розгорнуту криміналістичну класифікацію злочинів проти довкілля за такими критеріями: за безпосереднім предметом посягання; за способом впливу на навколишнє природне середовище; за обстановкою (в частині місця вчинення злочину в широкому розумінні); за специфікою об'єктів, на яких учинено екологічні злочини; за суб'єктом; за наявними матеріалами емпіричних спостережень; за мотивом учинення; за ступенем соціальної небезпеки (злочини та проступки) [6, с.72-81].

Спираючись на результати наукових досліджень з означеного питання, О.В. Одерій запропонував таку криміналістичну класифікацію злочинів проти довкілля:

I. За безпосереднім предметом посягання:

1. Злочини, що посягають на екологічну безпеку загалом, тобто на довкілля взагалі та конституційні екологічні права громадян (ст. ст. 236, 237, 238, 253 КК).

2. Злочини, що посягають на окремі елементи чи об'єкти довкілля. Залежно від виду природного об'єкта, на який спрямовано злочинне посягання, означену групу злочинів можна поділити на 7 підгруп: а) злочини у сфері охорони земель; б) злочини у сфері охорони надр; в) злочини у сфері охорони вод; г) злочини у сфері охорони атмосферного повітря; д) злочини у сфері охорони тваринного світу; е) злочини у сфері охорони рослинного світу; ж) злочини у сфері охорони природних територій та об'єктів особливої охорони.

II. За способом впливу на навколишнє природне середовище:

1. Злочини, пов'язані із заволодінням або знищенням природних ресурсів (ст. ст. 239-1, 239-2, 245, 246, 248, 249, 250, 252 КК).

2. Злочини, пов'язані з негативним впливом на природне середовище, погіршенням його стану (ст. ст. 236, 237, 241, 242, 243, 239, 240, 247, 253 КК).

3. Інші екологічні злочини (ст. ст. 238, 244, 251, 254).

III. За обстановкою (в частині місця вчинення злочину в широкому розумінні):

1. За колом суб'єктів, чий інтереси порушено:

а) злочини, що зачіпають інтереси одного регіону (регіональні екологічні злочини);

б) злочини, що зачіпають інтереси декількох регіонів однієї країни (міжрегіональні екологічні злочини);

в) злочини, що зачіпають інтереси двох і більше держав (транснаціональні екологічні злочини, наприклад, забруднення моря, що належить декільком державам, атмосферного повітря тощо).

2. За еколого-регіональним походженням:

а) злочини, які можуть бути вчинені незалежно від географічного положення регіону (наприклад, порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК), безгосподарське використання земель (ст. 254 КК);

б) злочини, що можуть бути вчинені лише за наявності в регіоні певних природних умов (наявність корисних копалин, моря, континентального шельфу тощо).

IV. За специфікою об'єктів, на яких учинено екологічні злочини:

1. Учинені на природоохоронних об'єктах, що перебувають у природному стані (водна акваторія, територія заповідника, сільськогосподарські угіддя).

2. Учинені на штучно створених людиною об'єктах (промислові підприємства нафтопереробного комплексу, інші хімічні та шкідливі виробництва, трубопровідний транспорт).

V. За суб'єктом:

1. Учинені загальним суб'єктом – особою, що досягла шістнадцятирічного віку й не має спеціальних посадових повноважень (ст. ст. 239-1, 232-2, 242, 240, 245, 246, 248 249, 252, ч. 1 ст. 244 КК).

2. Учинені спеціальним суб'єктом – службовцем або спеціально уповноваженою особою): порушення правил екологічної безпеки (ст. ст. 236, 237, 238, 239, 241, 242, 243, 246, 247, 250, 251, ч. 1, 2 ст. 244 КК).

3. Учинені одноосібно або групою осіб, уперше чи повторно.

VI. За наявними матеріалами емпіричних спостережень:

1. Злочини, щодо розслідування яких нагромаджена достатня слідча практика, що дає можливість створювати видові, підвидові методики, тобто максимально наближені до потреб практики методичні рекомендації.

2. Злочини, щодо яких відсутній достатній обсяг емпіричного матеріалу або його вкрай замало (ст. ст. 236, 237, 238, 243, 244, 247, 250, 251, 253 КК).

VII. За мотивом учинення:

1. Учинені з корисливих мотивів, для яких характерними є ознаки отримання матеріальної вигоди, наявність певного «коефіцієнта корисливості» (ст. ст. 246, 248, 249 КК).

2. Учинені з хуліганських мотивів (знищення лісових масивів шляхом підпалу, забруднення водойм на пляжі внаслідок миття автомобілів, забруднення повітря в результаті спалювання у місцях проживання та відпочинку людей матеріалів, що виділяють шкідливі речовини).

VIII. За ступенем соціальної небезпеки (злочини та проступки):

1. Злочини (як різновид кримінальних правопорушень), що передбачені у VIII розділі КК України «Злочини проти довкілля».

2. Кримінальні проступки (також як різновид кримінальних правопорушень), провадження щодо яких здійснюється у формі дізнання за новим Кримінальним процесуальним кодексом України [6, с.72-81].

Таким чином, здійснення криміналістичної класифікації кримінальних правопорушень проти довкілля за такими критеріями як спосіб вчинення кримінального правопорушення, механізм злочинної діяльності, предмет кримінально-протиправного посягання, суб'єкт та мотиви вчинення кримінального правопорушення надає можливість поділити кримінальні правопорушення проти довкілля на групи та визначити їх характерні ознаки і особливості, що сприяє конкретизації криміналістичної характеристики та побудові окремих методик розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля.

Зважаючи на те, що наслідки вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля мають значну суспільну небезпеку та несуть загрозу життю і здоров'ю людини, а також значну шкоду для навколишнього середовища, тваринного і рослинного світу, пропонуємо розробити криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень проти довкілля в залежності від наслідків вчинення протиправних дій та розділити їх на такі групи:

1. Кримінальні правопорушення проти довкілля, що призвели до загибелі людей: порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК України),

невжиття заходів до ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст. 237 КК України), приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ч. 2 ст. 238 КК України), забруднення або псування земель (ч. 2 ст. 239 КК України), незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч. 3 ст. 239-1 КК України), порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин (ч. 4 ст. 240 КК України), забруднення атмосферного повітря (ч. 2 ст. 241 КК України), забруднення моря (ч. 2 ст. 243 КК України), знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ч. 2 ст. 245 КК України), умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ч. 2 ст. 252 КК України), проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253 КК України).

2. Кримінальні правопорушення проти довкілля, що призвели до масового захворювання людей: забруднення або псування земель (ч. 2 ст. 239 КК України), порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин (ч. 3 ст. 240 КК України), забруднення моря (ч. 2 ст. 243 КК України), проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253 КК України).

3. Кримінальні правопорушення проти довкілля, що призвели до екологічного забруднення значних територій: порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК України).

4. Кримінальні правопорушення проти довкілля, що спричинили небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля: забруднення або псування земель (ч. 1 ст. 239 КК України), незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч. 1 ст. 239-1 КК України), забруднення атмосферного повітря (ч. 1 ст. 241 КК України), порушення правил охорони вод (ч. 1 ст. 242 КК України), забруднення моря (ч. 1, 3 ст. 243 КК України), порушення законодавства про континентальний шельф України (ч. 1 ст. 244 КК України), проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ч. 1 ст. 253 КК України).

5. Кримінальні правопорушення проти довкілля, що спричинили масову загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу: незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч. 3 ст. 239-1 КК України), порушення правил охорони вод (ч. 2 ст. 242 КК України), забруднення моря (ч. 2 ст. 243 КК України), знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ч. 2 ст. 245 КК України).

6. Кримінальні правопорушення проти довкілля, що призвели до негативного впливу на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ: приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ч. 1 ст. 238 КК України).

7. Кримінальні правопорушення проти довкілля, що завдали матеріальну шкоду у великому розмірі: незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч. 2 ст. 239-1 КК України).

8. Кримінальні правопорушення проти довкілля, що спричинили інші тяжкі наслідки: порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК України), невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст. 237 КК України), приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ч. 2 ст. 238 КК України), забруднення або псування земель (ч. 2 ст. 239 КК України), незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч. 3 ст. 239-1 КК України), незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ч. 3 ст. 239-2 КК України), порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин (ч. 4 ст. 240 КК України), забруднення атмосферного повітря (ч. 2 ст. 241 КК України), порушення правил охорони вод (ч. 2 ст. 242 КК України), забруднення моря (ч. 2 ст. 243 КК України), знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ч. 2 ст. 245 КК України), незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу (ч. 4 ст. 246 КК України), порушення законодавства про захист рослин (ст. 247 КК України), порушення ветеринарних правил (ст. 251 КК України), умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та

об'єктів природно-заповідного фонду (ч. 2 ст. 252 КК України), проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253 КК України), безгосподарське використання земель (ч. 4 ст. 254 КК України).

Висновки. Отже, наведена вище кваліфікація кримінальних правопорушень проти довкілля надає можливість визначити їх характерні ознаки і особливості, розподілити їх на групи в залежності від наслідків, які настали в результаті вчинення протиправних дій, що сприяє конкретизації криміналістичної характеристики та побудові окремих методик розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Гусєва В. Криміналістична класифікація злочинів : сучасний стан наукового забезпечення та перспективи подальших досліджень. *NATIONAL LAW JOURNAL: THEORY AND PRACTICE*. 2019. С. 151-156. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/3/part_1/34.pdf.

2. Книженко С.О. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування екологічних злочинів / автореф. дис. ... канд. юр. наук за спеціальністю 12.00.09. ХНУВС. Харків., 2006. 19 с.

3. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Кузьмічов Я. В. та ін. Криміналістика : питання і відповіді : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 280 с.

4. Криміналістика: підручник / За ред. В.В. Тіщенка. Стереотипне видання, Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 556 с.

5. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / [А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 312 с.

6. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія / О. В. Одерій. Харків : Діса плюс, 2015. 528 с.

7. Снітко Д.І. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень проти довкілля. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. № 2 (94). С. 325-333.

8. Туровець Ю. М. Поняття криміналістичної класифікації злочинів проти довкілля. *Університетські наукові записки*. 2009. № 2. С. 247-252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_2_46.

References

1. Husieva V. (2019) Kryminalistychna klasyfikatsiia zlochyniv : suchasnyi stan naukovoho zabezpechennia ta perspektyvy podalshykh doslidzhen [Forensic classification of crimes: current state of scientific support and prospects for further research] NATIONAL LAW JOURNAL: THEORY AND PRACTICE. S. 151-156. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/3/part_1/34.pdf. [in Ukrainian].

2. Knyzhenko S.O. (2006) Kryminalistychna kharakterystyka ta osnovni polozhennia rozsliduvannia ekolohichnykh zlochyniv [Forensic characteristics of criminal offenses against the environment] / avtoref. dys. na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.09 – kryminalnyi protses ta kryminalistyka; sudova ekspertyza. KhNUVS. Kh., 19 s. [in Ukrainian].

3. Kofanov A. V., Kobylianskyi O. L., Kuzmichov Ya. V. ta in. (2011). Kryminalistyka : pytannia i vidpovidi [Forensics: questions and answers] : navch. posib. Kyiv : Tsentр uchbovoi literatury, 280 s. [in Ukrainian].

4. Kryminalistyka [Forensic characteristics of criminal offenses]: pidruchnyk / Za red. V.V. Tishchenka. Stereotypne vydannia, Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2019. 556 s. [in Ukrainian].

5. Kryminalistyka [Forensic characteristics of criminal offenses against the environment]: pidruchnyk : u 2 t. T. 2 / [A. F. Volobuiev, O. V. Oderii, R. L. Stepaniuk ta in.] ; za zah. red. A. F. Volobuieva, R. L. Stepaniuka, V. O. Maliarovoi

; MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 2018. 312 s. [in Ukrainian].

6. Oderii O. V. (2015) Teoriia i praktyka rozsliduvannia zlochyniv proty dovkillia [Forensic characteristics of criminal offenses against the environment]: monohrafiia / O. V. Oderii. Kharkiv : Disa plus, 528 s. [in Ukrainian].

7. Snitko D.I. (2021) Kryminalistychna klasyfikatsiia kryminalnykh pravoporushen proty dovkillia [Forensic classification of criminal offenses against the environment]. Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka. № 2 (94). S. 325-333. [in Ukrainian].

8. Turovets Yu. M. (2009) Poniattia kryminalistychnoi klasyfikatsii zlochyniv proty dovkillia [The concept of forensic classification of crimes against the environment]. Universytetski naukovi zapysky. № 2. S. 247-252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_2_46. [in Ukrainian].